

Demokrati versus repræsentation – Sociale bevægelser og teorien om 'imperativmandatet' i Den Franske Revolution

af NICOLAI VON EGGERS

SLAGMARK #71
SIDER: 113-127

”Således går det de frie folk: Når først de har overladt magten i deres repræsentanters hænder, er der ikke andet tilbage end at adlyde.”¹

Det vi almindeligvis benævner sociale bevægelser opstår på mange måder med Den Franske Revolution.² De franske revolutionære kæmpede over en bred kam for et nyt politisk system med større politisk inddragelse, omend de var drabeligt uenige om, hvorledes dette system skulle udformes, og hvem, der skulle inddrages. I takt med at Den Franske Revolution blev mere og mere radikal og involverede stadigt flere sociale lag, afspejlede dette sig i den politiske teori, hvor man i stigende grad talte om demokrati som noget positivt, og hvor man i stigende grad forsøgte at udvikle modeller – i teori og praksis – der baserede sig på en ekstrem bred og mangeartet inddragelse af den almindelige befolkning i den politiske administrations- og beslutningsproces.

Som Bernard Manin har påpeget, var det på dette tidspunkt langt fra givet, at det repræsentative demokrati baseret på valg - med dets teknokratiske inklination og dets indirekte og begrænsede folkesuverænitet - skulle blive den sejrende model (Manin, 1997). For en tænker som Jean-Jacques Rousseau, der ofte nævnes som den største inspiration for de franske revolutionære, var det derimod utænkeligt, at repræsentation, som var en feudal institution, kunne forenes med folkesuverænitet. Så snart der var repræsentation, havde folket ifølge Rousseau overgivet og tabt deres suverænitet til en klasse af herskere (Rousseau, 1987, s. 97). Ikke desto mindre løb det repræsentative demokrati baseret på valg af med sejren, og i dag bliver repræsentation og valg som hovedregel set som de afgørende kendetegn for et demokratisk system.

Hvis vi går tilbage til Den Franske Revolution og særligt til den politiske praksis, der opstod som en del af revolutionens radikalisering, finder vi imidlertid andre modeller for demokrati, der i stedet for repræsentation og valg understreger betydningen af organisering og det aktive folks absolutte vetoret i forhold til administrationen. Frem for det repræsentative mandat understregede man her det bundne eller imperATIVE mandat, forstået på den måde, at folket havde en kontinuerlig ret til at overvåge, instruere og i sidste instans tilbagekalde mandater, hvis ikke de handlede i henhold til folkets interesse. Mandater kunne altså 'redigeres' af de kommetanter, som havde givet det.

Denne artikel vil se nærmere på en af de teoretisk set mest udfoldede versioner af denne politiske teori og praksis, nemlig Jean-François Varlets *Projekt for et særligt og imperativt mandat* (1792). Artiklen vil desuden sammenholde Varlets teori med en række politiske dokumenter og begivenheder i Den Franske Revolution i årene, hvor de sociale bevægelser politiske indflydelse var på deres højeste.³ Artiklen har som sit formål at vise, hvorledes denne politiske teori og praksis i sig selv er et argument for sociale bevægelser politiske rolle i et demokrati, da de skal fungere som en slags 'check' på det politiske system, der ifølge Varlet har en naturlig tendens mod at blive undertrykkende og udvikle partikulære særinteresser, der strider imod den bredere befolknings interesser.

Det skal nævnes, at Varlet og hans samtidige ikke benyttede ordet demokrati. I stedet talte de om en republik baseret på folkesuverænitet, hvor det politiske

system skulle underlægges forskellige former for folkelig kontrol, blandt andet gennem valg. Når jeg taler om demokrati i Den Franske Revolution, skal man herved forstå et sådant system.

IMPERATIVMANDATET FØR 1792

Idéen om et imperativt mandat går tilbage til romerretten og finder et politisk udtryk i 1400-tallets Spanien, hvor byer sendte delegerede til hoffet med et imperativt mandat til at indgå aftaler (Venice Commission, 2009). På samme tid var lignende institutioner i brug i Frankrig (Slavin, 1967, s. 387). I takt med centralisering af den politiske administration blev mandatet mere udbredt, og i begyndelsen af Den Franske Revolution i 1789 var adelstandens deputerede tilbageholdne med at sanktionere et nyt politisk system og argumenterede for, at de på ingen måde havde hjemmel til at forhandle om et nyt politisk system, da de ikke var *repræsentanter* for nationen (således som Tredjestandens deputerede argumenterede for) men *mandatarer* bundet af et imperativt mandat. Imperativmandatet blev brugt strategisk af de adelige delegerede, der ønskede at obstruere den revolutionære proces, og det blev derfor gjort ugyldigt af den dominerende strømning blandt de franske revolutionære med en ekstremt vag formulering i en resolution af 8. juli 1789 (Fitzsimmons, 2002, s. 49).

En anden modstander af imperativmandatet var Edmund Burke, der i 1774 meget udførligt gjorde det klart over for sine utilfredse vælgere i Bristol, at parlamentsmedlemmer var *repræsentanter* for nationen og ikke *mandatarer* bundet af vælgernes vilje: ”Jeres repræsentant skylder jer ikke blot hans arbejde men også hans dømmekraft; og han forråder jer i stedet for at tjene jer, hvis han ofrer den til fordel for jeres mening” (Burke, 1887, s. 95). Ifølge Burke er det således repræsentanten, der véd, hvad der er bedst for folket, hvorimod mandataren handler imod folkets bedste, når han er tvunget til at opfylde dets vilje.

Idéen om et imperativt mandat er således ikke ny, da den blev taget op af blandt andre Varlet i 1792, og allerede efter 1789 var der en udbredt omend ikke dominerende opfattelse af, at de regerende var folkets mandatarer (Rose, 1978, s. 75-77). Men med Varlet og de parisiske sektioner (lokalforsamlinger)

finder den sin plads i demokratisk politisk teori og praksis. Varlet var en af frontfigurerne for de såkaldte *enragés* – radikale parisiske revolutionære – der krævede både økonomiske og politiske reformer, der skulle sikre større lighed og mere inddragelse. *Les enragés* var en del af de parisiske sansculotte-miljøer, og de opsamlede, udbredte og udviklede politiske idéer, man fandt blandt sansculotterne, og som var særligt indflydelsesrige i perioden fra den ”anden” revolution 10. august 1792 og frem til revolutionsregeringens i stigende grad autoritære styre efter sommeren 1793. I hvor høj grad Varlets tanker formede den politisk-økonomisk dagsorden blandt sansculotterne, og som i en mere begrænset form fandtes blandt parlamentsmedlemmer som især Robespierre, er svært at sige. Varlets tekst om imperativmandatet er nok snarere et udtryk for en art kondensering af udbredte idéer på deres samtid og fungerer således som en opsamling af idealer for en bredere politisk bevægelse, der især kom til udtryk i det politiske klima omkring sektionerne og Pariserkommunen, der regerede Paris, og hvortil sektionerne valgte mandater.

IMPERATIVMANDATET IFØLGE VARLET

Varlets *Projekt for et særligt og imperativt mandat* er adresseret til ”Folkets mandatarer i Nationalkonventet”, det vil sige til den centrale politiske magt (parlamentet) og ikke til de lokale sektioner (Varlet, 2009, s. 54). Varlet opfatter med andre ord enhver politisk delegeret som værende en mandatar, hvilket også fremgår klart af teksten, og ophøjer dermed den lokale parisiske praksis omkring sektionerne og kommunen til et alment og nationalt politisk system. Politisk-teoretisk set drejer Varlets pamflet sig først og fremmest omkring folkesuveræniteten, og hvordan denne gøres operativ uden at blive tabt. Varlet konstaterer, at ”vores uafhængbare [*inaliénable*] suveræniteten hverken kan uddelegeres eller repræsenteres” (Varlet, 2009, s. 55). Hvis suveræniteten er uddelegeret eller repræsenteret vil den de facto have skiftet hænder, og kan således ikke siges at være den samme suveræniteten. Hvis folket overdrager den suveræne ret til at lave love og føre krig til en konge, vil det ikke længere være folket, men kongen, der er suveræn – med mindre, selvfølgelig, folket har retten og evnen til at tilbagekalde kongen fra sit embede i det øjeblik, han handler imod folkets vilje. Men i dette tilfælde vil kongen – hvis vi følger

det tekniske vokabular fra Varlet – ikke *repræsentere* suveræniteten; han vil snarere være en mandatar, der eksekverer det suveræne folks vilje. Hvis folket er suverænt, vil dets vilje blive udført. Eller sagt på en anden måde: Suveræn er dén, hvis vilje udføres.

Som Varlet udmærket er klar over, møder hans definition af suverænitet (som værende umulig at uddelegere og repræsentere) straks et problem: Hvordan kan man sikre, at folkets vilje vil blive udført? Hvordan kan man forhindre, at de politiske administratorer, som er nødvendige for at facilitere folkets vilje, ikke bliver en ny de facto suveræn, der regerer efter deres eget forgodtbefindende? ”Tror I, at vi har udført vores suverænitet fuldstændigt, når vi ikke har gjort andet end at vælge dem, som man kalder Nationalkonventets deputerede? Et sådant valg, er det ikke den første afhændelse af vores rettigheder?” (Varlet, 2009, s. 55)

Varlet svarer negativt på dette spørgsmål: Valget af deputerede er ikke en afhændelse af folkets suveræne rettigheder. Derfor er det vigtigt, at de deputerede forstår med hvilket mandat, de er blevet valgt: ”Vore deputerede, I er ikke vores repræsentanter, I er vores mandatarer, vores instrumenter [*organes*]: I vil se foran jer den linje, som I skal følge” (Varlet, 2009, s. 55). Folkets mandatarer er med Varlets ord ”udsteget fra klassen af almindelige borgere” for at agere ”urne for vores skæbne” (Varlet, 2009, s. 54). Mandatarerne har således en særlig status og et særligt ansvar for udførelsen af folkets vilje, men det betyder ikke, at mandatarernes egen vilje har nogen betydning. Tværtimod er mandatarerne instrumenter, urner og tjenere for folket.

I tråd hermed går Varlet til angreb på lovgivere, ”som tror sig selv ufejlbarlige”, og som mener, ”at fordi de diskuterer og dekretorer [...] dermed udtrykker suverænenens ønsker” (Varlet, 2009, s. 56). I stedet tilføjer Varlet et andet element end valget til at sikre folkesuverænitets bevarelse og udførelse: ”I en stat, hvor folket er alt, er suverænitets første handling at vælge, den anden, at *redigere* magterne, mandatarerne, som de har valgt” (Varlet, 2009, s. 56; min kursivering). Denne *redaktion* af det valgte forvaltningsapparat ser Varlet som en uomgængelig del af folkesuveræniteten, og som den eneste måde hvorpå folket kan sikre, at dets suveræne vilje adlydes og ikke afhændes. Redaktionen af statsapparatet tager, som vi skal se, form af direkte intervention, og Varlet tilføjer dermed direkte handling til den indirekte suverænitetsudøvelse, som

valget og mandatarernes administration indebærer. Varlets direkte demokrati er således kun direkte i anden instans, forstået på den måde at den direkte intervention fungerer som en sikring af et demokratisk system som i første omgang er indirekte og tager form af valg af deputerede, der står for den daglige administration, inklusive lovgivning. Det er derfor en smule upræcist, når Slavin (1967) konkluderer, at Varlet var fortaler for direkte demokrati, eftersom Varlets projekt tydeligvis indeholder både direkte og indirekte elementer af folkestyre.

Men hvorfor er der overhovedet brug for at tilføje et direkte element til det indirekte demokrati? For at forhindre tyranniet, svarer Varlet. Ifølge Varlet er det franske politiske system, som er trådt i stedet for monarkiet, en fortsættelse af tyranni, hvor én privilegeret klasse har afløst en anden, og hvor folket eller pøblen (*le peuple*) endnu engang er ekskluderet fra politisk deltagelse. Frankrig var med forfatningen af 1791 blevet opdelt i aktivborgere og passivborgere, hvoraf kun aktivborgerne (defineret ud fra indtægt og ejendomsbesiddelse) kunne deltage aktivt i det politiske system. Det betød, at under halvdelen af franske mænd kunne registreres som vælgere. Hertil skal man lægge, at alle kvinder var ekskluderede, og at slaveriet ikke blot ikke var afskaffet, men blev sanktioneret og gjort forfatningsmæssig 11. maj 1791 (Gauthier, 2014, s. 225). Revolutionen 10. august 1792 gjorde en ny start på det politiske system mulig, og det er i den kontekst, Varlet advarer mod at gentage tidligere tiders fejl.

Det er i denne sammenhæng, at det er helt afgørende for Varlet, at det politiske system kommer til at hvile på mandatarer, hvis man skal undgå et nyt tyranni: ”Tyranniet podes på tyranniet, og man har set en magt etablere sig uden bremse, deputerede uden magt, uden mandat, som nemt har kunnet udskifte de suveræne befalinger med deres egne systemer, deres partikulære viljer” (Varlet, 2009, s. 56). Med andre ord har de deputerede ingen magt – forstået som legitim magt – når de ikke er bundet af et mandat. Og når de ikke er bundet af et mandat, når der ikke er nogen bremse på det politiske system, vil de deputerede have en tendens til at se bort fra folkets suveræne vilje og interesser til fordel for deres egne partikulære interesser, uden at folket kan forhindre det. Med Varlets ord: ”Erfaringen beviser, at hvis, jeg vil ikke sige overvågning, men Folkets styrke [*force*] ikke er der til at vedligeholde sine Mandatarer og holde dem på sporet, så er de rede til at glemme dem,

de hører til iblandt” (Varlet, 2009, s. 55). Først når et solidt system af folkelig overvågning og kontrol over det politiske apparat er etableret, bliver den statslige magtudøvelse legitim.

Demonstrationer og oprør er altså ikke nødvendigvis til for at *omvælte* et politisk system. For Varlet er demonstrationer og oprør – altså en konstant mobilisering af sociale bevægelser – nødvendige for at *bevare* folkesuveræniteten og for at minde mandatarerne om, at de selv hører til blandt folket. Man finder til dels også denne idé hos Thomas Jefferson, som mente, at det var nødvendigt med en revolution mindst hvert tyvende år for at holde det politiske system i live og i kontakt med folket (Jefferson, 2012, s. 234). Men hos Varlet er der snarere tale om en kontinuerlig organisation af folket, der er parat til at gøre oprør ved enhver overtrædelse af det mandat, der er givet til mandatarerne. Uden sociale bevægelser, der konstant intervenserer i det politiske system, vil folkesuveræniteten altså straks gå tabt, og den regerende elite vil bruge det politiske system til at styrke deres egne partikulære interesser på folkets bekostning (se Varlet, 2015).

Det er her interessant, at sammenligne Varlets model med det amerikanske politiske system efter *Forfatningen* (1787), hvor man udviklede traditionen for 'checks and balances'. Disse 'checks and balances' skulle sikres gennem konstruktionen af et enormt institutionelt apparat, hvor forskellige ikke-demokratiske institutioner kunne holde hinanden i skak. Således var eksempelvis James Madison helt eksplicit omkring det faktum, at dette enorme statsapparat skulle udgøre et værn imod ”demokratiske tendenser” (Madison, 2012, s. 215), hvilket også kommer til udtryk i både *Federalist Papers* og John Adams politiske teori. Modsat det anti-demokratiske (forstået som ikke-folkelige) amerikanske system for checks and balances ville Varlet indføre et 'check' på statsadministrationen, som skulle varetages af folket selv – det vil sige, et politisk system med en slags 'dobbelt magt', hvor folket og staten står i et konstant spændingsforhold. Der er her ikke tale om en politisk teori, der fokuserer på detaljer i udarbejdelsen af et komplekst statsapparat, men snarere om en teori, der fastholder en vis spænding mellem statslig og ikke-statslige aktører, når det kommer til at afbalancere den politiske magt. Der er altså ikke tale om en enkelt magt (staten), som har voldsmonopol (jf. Max Weber), men om to magter: staten og folket – eller staten og de sociale bevægelser, kunne

vi sige – hvor statsmagten kun er legitim, når den er kontrolleret af folket, og hvor folkets magt eller vold er legitim, så snart der er tale om oprør og modstand, der forhindrer undertrykkelse (Varlet, 2015, art. 22).

Varlets teori er med andre ord et forsøg på at institutionalisere den politiske praksis, som de sociale bevægelser allerede har stået for gentagende gange i løbet af Den Franske Revolution. Dette forsøg på institutionalisering kommer til udtryk i en række krav fremsat i Varlets tekst. På baggrund af oprøret 10. august 1792 bør der, ifølge Varlet, vedtages en ny forfatning, hvori det slås fast, at de deputerede er mandatarer; at de kan kaldes tilbage, når som helst folket ønsker det; at de kan straffes for at overtræde deres mandat; og at det skal straffes med døden, hvis en mandatar bevidst ”forråder sine kommetanters interesser” (Varlet, 2009, s. 63; se også Varlet, 2015). Desuden skal der sørges for offentlig uddannelse, for at alle er bekendt med deres rettigheder, forsorg for alle som måtte have brug for det og religionsfrihed. Disse krav skal opfyldes, fordi de er i overensstemmelse med folkets naturlige ønsker, men også fordi det vil sikre et bredt folkeligt engagement i og forståelse for det politiske system.

Der er således tale om en gensidig relation mellem den gode regering og folkesuveræniteten, hvor den gode regering vil give folket gode muligheder for uddannelse og velfærd og dermed for at engagere sig politisk. Samtidig vil dette politiske engagement sikre, at regeringen handler med henblik på folkets velfærd. Oprøret og muligheden for oprør er således den direkte intervention, der i sidste instans kan fungere som en *redaktion* af den politiske magtudøvelse. Oprøret er den *bremse*, der vil forhindre at folkesuveræniteten transformerer sig til et system af tyranni, hvor suveræniteten er faldet i repræsentanternes hænder. Oprøret er med Varlets ord ”den mest legitime ret” og ”den mest hellige af alle pligter” (Varlet, 2015, art. 22). Dette betyder endvidere, at de sociale bevægelser må være konstant mobiliserede (eller i det mindste mobiliseringsklar) og konstant oplyste om den politiske situation, så de kan intervenere så snart folkets suveræne magt forsøges udnyttet og overtaget af de administrerende klasser.

ADMINISTRATIONEN AF FOLKETS SUVERÆNE VILJE

På et mere teoretisk plan er det afgørende element i Varlets teori forbindelsen mellem suveræniteten og mandatarernes legitime magtudøvelse i form af den politiske administration. Denne forbindelse ser Varlet som en (social) kontrakt. Til at betegne den politisk-juridiske form af denne kontrakt benytter han begrebet *usufructus* (brugsret). Med Varlets ord: ”Når de [jeres medborgere] momentant afgiver udøvelsen af deres suveræniteten for at overlade brugsretten [*l’usufruit*] til deres mandatarer, så forstår de hermed at det vil være på forskrevne betingelser” (Varlet, 2009, s. 55). Med andre ord: Folket *har* suveræniteten, de besidder den suverænt, og den kan på den måde hverken opdeles eller gives bort uden at gå tabt. Ikke desto mindre er der andre, der kan gøre brug af den, uden at den af den grund går tabt eller i stykker, på samme måde som jeg kan låne dig en knallert eller et login, som du kan bruge, uden at det af den grund ophører med at være mit. Det er i disse eksempler ene og alene brugsretten, jeg overgiver. På den måde betegner *usufructus* i romerretten retten til at bruge en ting, som dog ikke inkluderer *abusus*: retten til at bortgive eller ødelægge en ting. Retten til *abusus* tilhører ene og alene den retmæssige ejer og ethvert tilfælde af *abusus*, hvor der kontraktuelt ellers kun er indgået aftale om overdragelse af *usufructus* var i romerretten yderst strafbart.

Varlets brug af begrebet *usufructus* til at betegne den politiske administration af folkesuveræniteten kan siges at være et afgørende bidrag til politisk teori og den politiske idéhistorie. Omend, som Daniel Lee har vist, tidligmoderne politisk teori i høj grad fandt sin inspiration i privat romerret, så blev *usufructus* sjældent benyttet til at definere suveræniteten og suveræn magtudøvelse som en ret over de offentlige ting / republikken (*jus in re publica*). I stedet forblev begrebet *usufructus* mestendels i den privatretslige sfære og knyttet til ejendomsretslige spørgsmål (*jus in re aliena*) (Lee, 2010, s. iii). Der forblev altså en skelnen mellem den offentlige ting (*re publica*) – hvor *dominium* (ejerskab) blev indhentet fra den private romerret og blev en teknisk politisk term – og de afhændbare ting (*re aliena*), som *usufructus* knytter sig til, og som forbliver næsten udelukkende tilknyttet den private romerret. En undtagelse er et perifert hjørne af Grotius’ politiske teori, hvor han taler om en særlig

kategori af fyrster, der kun havde ret til at regere den offentlige ting, som en forpagter havde ret til at administrere et gods (Grotius citeret i Lee, 2010, s. 112). Med andre ord er det en anden end fyrsten, der har ejerskab (*dominium*) over republikken, mens fyrsten udelukkende varetager og vedligeholder den ejendom, han er ansat til at forpagte (altså en bestemt form for *usufructus*). Denne teori blev i øvrigt taget op og diskuteret af blandt andre Jean Bodin og Johannes Althusius og har dermed sin egen lille plads i den traditionelle politiske idéhistorie.

Hvis vi vender tilbage til Varlet, er det ikke svært at se, hvorledes denne teori om *usufructus* kan overføres til en demokratisk teori om folkesuveræniteten. Folket er den suveræne besidder af suveræniteten, men kan udlicitere varetagelsen af dets vilje, brugen af statsapparatet, til en samling mandatarer, som er forpligtet på at vedligeholde denne vilje. Der er derfor tale om en brugsret, hvor mandatarerne har brugsret over suveræniteten, hvor mandatarerne indvilger i at forpagte folkets vilje under en række forhold; ”på forskrevne betingelser”, som Varlet siger, og som udspecificeres i en kontrakt: Forfatningen. Den stribe af krav, som Varlet stiller til mandatarerne, og som er delvist opridset i det ovenstående, er altså de forbehold, der skal efterleves, hvis mandatarerne vedblivende skal beholde brugsretten over staten. I det øjeblik disse betingelser ikke opfyldes er folket i sin gode ret til at påtale dette, og til at sørge for, at kontrakten efterleves. Hvis der er tale om systematisk kontraktbrud, går suveræniteten tilbage til dens kilde: Folket. Der er således ikke tale om en kontrakt mellem to symmetriske partshavere. Folket har den suveræne magt over sin vilje og overlader kun brugsretten af denne i form af statsmagten på en række givne betingelser, samtidig med at folket er den suveræne dommer over hvorvidt kontrakten bliver efterlevet. Der er altså ikke nogen tredjepart: Folket er både besidder og dommer, og mandatarerne kan dermed kun udøve brugsretten over statsmagten på folkets nåde.

Med denne teori forsøger Varlet at løse det problem, som følger med hans overtagelse af Rousseaus definition af suveræniteten som tilhørende folket, som udelelig og som uafhængelig. Varlet overtager den modstilling mellem folkesuveræniteten og repræsentation, som Rousseau indfører i Kapitel I, Bog II, af *Samfundspagten*. Med Rousseaus ord er det ”kun almenviljen, der kan dirigere statens kræfter i overensstemmelse med målet for dens indstiftelse,

hvilket er det fælles bedste.” I forlængelse heraf definerer Rousseau suveræniteten på følgende måde, at ”når suveræniteten ikke er andet end udøvelsen af almenviljen, kan den aldrig afhænde sig selv [s’aliéner]”. Suveræniteten kan med andre ord ”kun repræsenteres af sig selv”. Den er, som Rousseau siger i forlængelse af Jean Bodins berømte definition af suveræniteten, én og udelelig, hvilket medfører, som Rousseau tørt konstaterer, at ”magten kan overføres, viljen kan ikke” (Rousseau, 1987, s. 97; oversættelse modificeret).

Hvorledes kan denne magt overføres uden, at viljen også bliver det? Rousseau tilbyder ikke noget egentligt svar, og det demokratiske projekt forbliver derfor en utopi, der er tilsidesat i de mere praktisk-politiske af Rousseaus tekster som forfatningsudkastene til Korsika og Polen. Varlet søger med begrebet *usufructus* derimod at løse problemet om udformningen af et politisk system, hvorigennem folkets vilje kan udtrykke sig uden at blive afhændet til en teknokratisk elite, der beslutter på folkets vegne. De politiske administratorer – mandatarerne – kan få lov at nyde brugsretten af folkesuveræniteten for så vidt, som de ikke ødelægger denne eller forsøger at tage den i besiddelse. Sådanne tilfælde af misbrug (*abusus*) er derfor strafbare, og folket forbliver den absolutte ejer af suveræniteten og kan til enhver tid kalde den tilbage, hvis den bliver misbrugt. For at folket kan håndhæve denne ret kræver det imidlertid, at de kan overvåge og kontrollere det politiske system, og derfor kræver Varlet, at alle politiske sessioner gøres åbne, at diskussioner publiceres, at folket uddannes, at man får løn for politisk arbejde osv. – alle tiltag, der skal sikre, at folket er konstant mobiliseret og dermed i stand til holde styr på de, som varetager deres retmæssige ejendom: republikken.

IMPERATIVMANDATET I DEN FRANSE REVOLUTION

Jean Varlet var muligvis den fremmeste teoretiker, hvad angik det imperative mandat og dets demokratiske implikationer, men idéen havde bred praktisk og teoretisk udbredelse blandt adskillige franske revolutionære.

Det legitime ret og hellige pligt til oprør blev eksempelvis udøvet 31. maj og igen 2. juni 1793, hvor en gruppe oprørere intervererede i Nationalkonventet og krævede at få tilbagekaldt 22 mandatarer (Gauthier, 2014, s. 124). Disse oprørere hævdede at have deres magt fra ”deres respektive sektioner” og

præsenterede sig som ”direkte mandatarer” (citeret i Guillon, 2009, s. 52). Ingen blev såret og de 22 deputerede blev efter deres udlevering sat i husarrest, omend de ikke blev overvåget særlig grundigt og flere af dem stak af. Det primære formål med interventionen synes altså at have været at tilbagekalde mandatarer, som ifølge sektionerne havde overskredet deres mandat.

Foruden oprørene 10. august 1792 og 2. juni 1793 genfinder vi teorien om mandatarer i kravene om offentlighed og overvågning. 22. februar 1792 krævede en pamflet, underskrevet af mere end tohundrede borgere, at Konventets sessioner blev åbnet for offentligheden, således at folket kunne overvåge deres deputerede (Soboul, 1980, s. 136). Efter 10. august 1792 krævede sektionerne i stigende grad retten til at overvåge statsapparatets arbejde, heriblandt en komité til at overvåge ministeriernes arbejde, som blev foreslået af sektion Bon-Conseil december 1792. Derudover var der adskillige forslag til at overvåge forskellige aspekter samt medlemmer af hæren og andre tjenestemænd, som skulle udskiftes i fald de ikke handlede efter folkets vilje (dvs. hvis de ikke anerkendte deres mandat) (Soboul, 1980, s. 114-116).

Endelig blev spørgsmålet om tilbagekaldelse af deputerede diskuteret i Pariserkommunen 23. august 1793 efter at Amis-de-la-patrie-sektionen forsøgte at tilbagekalde en mandatar, de ikke var tilfredse med (Soboul, 1980, s. 116). Kommunen afslog denne ret.

Men det var ikke kun i praksis, at vi finder spor af teorien om et imperativt mandat. I Théophile Leclers artikler i *L'Ami du peuple* (Jean-Paul Marats avis, som Leclerc på egen hånd fortsatte efter Marats død) finder vi gentagne gange påmindelser til folket om, at deres deputerede er mandatarer. Eksempelvis avisen fra 21. august 1793, hvor Leclerc med en henvisning til Rousseau minder folket om, at ”et repræsenteret folk ikke er frit, [...] at viljen ikke kan repræsenteres, [og] at regeringens handlinger ikke er andet end virkninger emaneret fra de love, som er jeres vilje: jeres magistrater, uanset hvem de er, er altså ikke andet end jeres mandatarer” (Leclerc, 2009, s. 68). Samme tanke blev udtrykt i september 1792 af et medlem af Tuilleries-sektionen, som hævdede, at Konventets deputerede ikke ”bør kaldes folkets repræsentanter, men folkets mandatarer” (citeret i Soboul, 1980, s. 107). Igen 4. juni 1793 finder vi påmindelse fra Sansculottes-sektionen om, at folkeforsamlingens medlemmer er mandatarer, at de er pålagt at handle i folkets interesse når

de ”udøver suveræniteten”, og at de derfor skal beskatte de rige mere i en tid, hvor folket sulter (Extrait des deliberations, 1957, s. 46-66). Samtidig minder sektionens medlemmer om, at folket er i gang med et oprør, og at dette kan enten understøtte eller være vendt mod mandatarerne afhængigt af den førte politik. Samme dag, 4. juni, krævede Halle-aux-Bleds-sektionen en omorganisering af Velfærdskomitéen (det vigtigste ledende organ i Frankrig på dette tidspunkt), som ville betyde at denne komité’s medlemmer skulle udvælges blandt sektionernes medlemmer, at disse skulle rapportere tilbage til deres sektioner dagligt og endelig at ”de delegerede kommissærer kan udskiftes til hver en tid sektionen føler det nødvendigt” (Extrait du registre, 1957, s. 76). Kravene blev ikke efterkommet.

Også Maximilien Robespierres politiske teori viser klar indflydelse fra idéen om mandatarer. Robespierre kæmpede for at begrænse sektionernes direkte indflydelse, og sad selv i den indflydelsesrige Velfærdskomité, hvis medlemmer var blevet udvalgt blandt Konventets medlemmer af Konventets medlemmer. Det betød dog ikke, at Robespierre ikke abonnerede på mange af de samme politiske idealer, som de franske revolutionære, der opererede på Sektionsniveau og som deltog i oprør. Således artikel 14 af Robespierres *Menneskerettighedserklæring* fra 1793: ”XIV: Folket er suverænt: regeringen er dets værk og dets ejendom, de offentlige funktionærer er dets assistenter. Folket kan, når det behager det, ændre sin regering og tilbagekalde sine mandatarer” (Robespierre, 2015, oversættelse modificeret). Ligesom for Varlet hersker der ifølge Robespierre ikke straffrihed for nogen (art. XXXIII i Robespierres *Menneskerettighedserklæring*), og ligesom for Varlet er denne politiske institution nært forbundet til retten til oprør og modstand, der (for Robespierre som for Varlet) er en hellig og naturlig ret eftersom folket er den suveræne besidder af suveræniteten (art. XXIX og XXX). Disse artikler var en del af 1793-Forfatningen, som blev vedtaget i sommeren 1793 men aldrig trådte i kraft. Ikke desto mindre bevidner forfatningen om, hvor ubredt idéen om et imperativmandat og dets tilhørende demokratiske teori var i årene 1792 og 1793.

KONKLUSION

Den Franske Revolution var på mange måder et politisk og demokratisk eksperimentarium, hvor forskellige modeller og teorier blev diskuteret og prøvet af i praksis. I eftertiden er det liberale demokrati baseret på repræsentation, indskrænkning af folkets ret til at kontrollere statsapparatet og et statsligt voldsmonopol blevet synonymt med demokrati som sådan. Den Franske Revolution var imidlertid grobund for en anden demokratiopfattelse. Denne er baseret på imperativmandatet, på folkets ukrænkelige ret til at kontrollere det politiske system, på konstant mobilisering og på en idé om at ikke-statslig vold sagtens kan være legitim. Et nødvendigt element af denne model er derfor, at befolkningen er konstant politisk mobiliseret, og at de sociale bevægelser, som ikke er en del af staten, er selve det demokratiske element, som skal holde staten under kontrol.

NOTER

- 1 Ukendt taler i Generalforsamlingen 15. oktober 1789 (citeret i Genty, 1987, s. 296).
- 2 For sociale bevægelser i Den Franske Revolution se især Soboul (1980), Genty (1987) og Alpaugh (2015). Hvor forskningen omkring Den Franske Revolution i forlængelse af François Furet og Keith Michael Baker i mange år hovedsageligt har undersøgt Den Franske Revolution kulturhistorisk ved at beskrive den "politiske kultur", så tager denne artikel i stadig fat i den politiske teori og praksis i forlængelse af den socialhistoriske tradition fra Soboul, Genty og Alpaugh (og mange andre).
- 3 Morris Slavin har foretaget et glimrende studie af Varlet og hans politiske position (Slavin, 1967). Denne artikel vil adskille sig fra Slavins ved at fokusere mere på den politiske teori og de politiske idéer, der udtrykkes i Varlets *Projekt* og desuden binde dette bedre sammen med det politisk teoretiske klima, der umiddelbart omgav Varlet og hans teori.

LITTERATUR

- "1793-Forfatningen" (kommende, 2015). I N. v. Eggers, B. Nygaard, M. Thorup, J. Kjærgård & M. H. Jessen (red.), *Den Franske Revolution*, Aarhus: Slagmark.
- Alpaugh, M. (2015). *Non-violence and the French Revolution*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Burke, E. (1887). Speech to the Electors of Bristol. I *The Works of the Right Honourable Edmund Burke: Vol. II*, London: John C. Nimmo.

- ”Extrait des deliberations” (1957) tekst nr. 11. I W. Markov & A. Soboul (red.), *Die Sansculotten von Paris*. Berlin: Akademie Verlag.
- ”Extrait du registre” (1957) tekst nr. 13. I W. Markov & A. Soboul (red.), *Die Sansculotten von Paris*. Berlin: Akademie Verlag.
- Fitzsimmons, M. (2002). *The Remaking of France*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gauthier, F. (2014). *Triomphe et mort de la révolution des droits de l’homme et du citoyen*. Paris: Syllepse.
- Genty, M. (1987). *L’apprentissage de la citoyenneté*. Paris: Messidor.
- Guillon, C. (2009). *Notre patience est à bout*. Paris: Radicaux libres
- Jefferson, T. (2012). Brev til James Madison. I N. v. Eggers, M. Thorup & M. H. Jessen (red.), *Den Amerikanske Revolution* (s. 232-235). Aarhus: Slagmark.
- Leclerc, T. (2009 [1793]). *L’Ami du peuple*, nr. 13. I C. Guillon (red.), *Notre patience est à bout*. Paris: Radicaux libres.
- Lee, D. (2010). *Civil Law and Civil Sovereignty*. Ann Arbor: Proquest.
- Madison, J. (2012 [1787]). Føderalistbrev nr. 10. I N. v. Eggers, M. Thorup & M. H. Jessen (red.), *Den Amerikanske Revolution* (s. 215-220). Aarhus: Slagmark.
- Manin, B. (1997). *The Principles of Representative Government*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Robespierre, M. (kommende, 2015). Udkast til erklæring om menneskets og borgernes rettigheder. I N. v. Eggers, B. Nygaard, M. Thorup, J. Kjærgård & M. H. Jessen (red.), *Den Franske Revolution*. Aarhus: Slagmark.
- Rousseau, J.-J. (1987 [1762]). *Samfundspagten*. København: Rhodos.
- Rose, R. (1978). *Gracchus Babeuf*. London: Edward Arnold.
- Slavin, M. (1967). Jean Varlet as a Defender of Direct Democracy. *The Journal of Modern History*, 39(4), s. 387-404. doi:10.1086/240121
- Soboul, A. (1980 [1958]). *The Sans-culottes*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Varlet, J.-F. (2009 [1792]). Projet d’un mandat spécial et impératif. I C. Guillon (red.), *Notre patience est à bout* (s. 54-65). Paris: Radicaux libres.
- Varlet, J.-F. (2015). Erklæring om menneskets rettigheder i samfundstilstanden. I N. v. Eggers, B. Nygaard, M. Thorup, J. Kjærgård og M. H. Jessen (red.). *Den Franske Revolution*. Aarhus: Slagmark.
- Venice Commission (2009). *On the Imperative Mandate and Similar Practices*. Hentet fra [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2009\)027-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2009)027-e)

